

1. Ahlâki Çöküş, İhanetin Bedeli ve Karşılıklı Aldatmanın Medea'sı¹Tufan ÖZTÜRK²

APA: Öztürk, T. (2025). Ahlâki Çöküş, İhanetin Bedeli ve Karşılıklı Aldatmanın Medea'sı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (46), 1-15. **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.15479665>

Öz

Antik Yunan tragediyaları, insan doğasının karanlık yönlerini ve ahlâki çatışmaları işleyen dramatik eserlerdir. Euripides'in Medea'sı, ihanet, intikam ve toplumsal normlara başkaldırı temalarıyla dikkat çeker. Eser, Medea'nın psikolojik derinliğini, ataerkil düzendeki ötekileştirilmesini ve kaderine karşı direnişini ele alır. Medea, yalnızca trajik bir figür değil, aynı zamanda toplumsal adaletsizliklere karşı mücadele eden güçlü bir kadındır. Bu çalışma, Medea'nın intikamını feminist kuramlar ışığında inceleyerek, onun toplumsal cinsiyet normlarını sorgulayışını ve kadın öznelliğini yeniden şekillendirdiğini ortaya koymayı amaçlar. Medea'nın trajedisi, ihanet ve intikam ekseninde şekillenir. İason'un kraliyet evliliği, Medea'da derin bir ihanet algısı yaratır ve onu acımasız bir intikam sürecine iter. Medea, zekice manipülasyonlarla İason'u, kralı ve prensesi hedef alarak, aldatılan kadın rolünden güçlü bir intikam figürüne evrilir. Onun isyanı, yalnızca İason'a değil, kadınları ikincil konuma iten ataerkil düzene de yöneliktir. Bu direnişi Medea'yı bireysel acısını toplumsal eleştiriye dönüştüren bir sembol yapar. Bu çalışma, Medea'nın eylemlerini Beauvoir'ın ötekileştirme, Butler'ın toplumsal cinsiyet performatifliği ve Irigaray'ın kadın dili kuramları üzerinden eleştirel bir şekilde inceler. Nitel metin analiziyle, Medea'nın diyalogları ve intikam stratejileri, toplumsal rollerin dışına çıkışını, ahlâki çöküş temasını ve kadın sesinin yükselişini ortaya koyar. Medea, kişisel intikam öyküsünü aşarak, ataerkil düzende kadın öznesinin yeniden inşasını simgeler ve normları ters yüz eder. Onun direnişi, kadınların bastırılmış sesini güçlü bir şekilde duyurur.

Anahtar kelimeler: Medea, aldatma, ahlâk, kadın, ötekileştirme.

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin / Oran: %15

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 24.03.2025-**Kabul Tarihi:** 20.05.2025-**Yayın Tarihi:** 21.05.2025; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.15479665>

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Dr. Öğr. Üyesi, Haliç Üniversitesi, Konservatuvar Fakültesi, Opera Bölümü / Assist. Prof., Haliç University, Faculty of Conservatory, Department of Opera (İstanbul, Türkiye), **eposta:** tufanozturk@halic.edu.tr **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0001-9161-5585> **ROR ID:** <https://ror.org/022xhck05>, **ISNI:** 0000 0000 8961 9352

Moral Collapse, the Price of Betrayal, and the Medea of Mutual Deception³

Abstract

Ancient Greek tragedies are dramatic works exploring the darker aspects of human nature and moral conflicts. Euripides' *Medea* stands out with themes of betrayal, revenge, and defiance of societal norms. The play delves into Medea's psychological depth, her marginalization in a patriarchal order, and her resistance to fate. Medea is not merely a tragic figure but also a powerful female subject challenging social injustices. This study analyzes Medea's revenge through feminist theories, demonstrating how she questions gender norms and redefines the female subject. Medea's tragedy revolves around betrayal and revenge. Jason's royal marriage triggers a profound sense of betrayal in Medea, driving her toward ruthless vengeance. Through cunning manipulation, Medea targets Jason, the king, and the princess, transforming from a betrayed woman into a formidable avenger. Her rebellion is directed not only at Jason but also at the patriarchal order that relegates women to secondary roles. This defiance establishes Medea as a symbol, transforming personal pain into a critique of societal norms. This study critically examines Medea's actions through Beauvoir's concept of othering, Butler's gender performativity, and Irigaray's theory of feminine language. Using qualitative text analysis, Medea's dialogues and revenge strategies reveal her transcendence of societal roles, the theme of moral collapse, and the rise of the female voice. Medea transcends a personal revenge narrative, symbolizing the reconstruction of the female subject in a patriarchal order and subverting norms. Her resistance powerfully amplifies the suppressed voices of women.

Keywords: Medea, deception, morality, woman, marginalization.

³ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received – Turnitin / Rate: %15

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 23.03.2025-**Acceptance Date:** 20.05.2025-

Publication Date: 21.05.2025; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.15479665>

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Giriş

Antik Yunan toplumunda kültürel hayatın ayrılmaz bir parçası olan tiyatro, çoğu zaman dini festivaller kapsamında sahnelenmiş ve toplum içinde büyük bir değer kazanmıştır. Yazılan oyunlar genellikle tanrılar, yeminler, günahlar, cezalar, lânetler ve insanın kaçınılmaz kaderi gibi temalar etrafında şekillenmiştir. Bu eserlerin büyük bir kısmı mitolojik anlatılardan uyarlanmıştır. Dönemin izleyicileri mitolojiye hâkim olduğu için yazılan ve oynanan oyunlar genellikle bu hikâyelerin tamamını değil, belirli bir bölümünü ele alarak sahneye taşımıştır. Bu bağlamda, izleyiciler için önemli olan yeni bir hikâye öğrenmekten ziyade, bilinen bir anlatının şair tarafından nasıl yorumlandığını görmek olmuştur. Dolayısıyla Antik Yunan tiyatrosunda sanatsal yorum ve anlatım biçimi, eserin bilinirliğinden daha büyük bir anlam taşımaktadır (Hadas, 1982: 3).

M.Ö. 431 yılında Euripides tarafından yazılan Medea, mitolojide değişik efsanelerle anlatılan kadın karakterdir. Medea kelimesi anlam olarak olumsuz bir özellik taşımamasına rağmen, Euripides tarafından çocuk katili bir anne olarak kaleme alınmıştır. Kelime “medomai” fiilinden türemiş olabilmekle beraber, “tasarlamak, plân yapmak, düşünmek” anlamlarına gelmektedir. Yaklaşık olarak da 2500 yıldır tiyatro, sinema, edebiyat, resim, opera gibi sanatın pek çok farklı disiplinde katil bir anne olarak gösterilmiştir (Aydın, 2016: 67). Medea, büyücü Kirke'nin yeğenidir. Güneş titanı olan Helios'un soyundan gelmektedir. Babası Aietes ise Helios'un oğludur. Onun gizemli hikâyesinde otları ve iksirleri kullanarak büyüler yaptığından, gecenin güçlerini kendi emelleri için kullandığından söz edilir (Bonney, 2000: 62).

Medea tragedyasını derinlemesine irdeleyebilmek için kaynağını mitolojiden alan bu hikâyenin başlangıcına bakmak gerekir. Pelias, İason'un babası Aison'a ihanet ederek tahta geçmiştir. Tahtı kaybetmemek için de krallığı elinden aldığı kardeşinin soyundan gelen herkesin öldürülme emrini vermiştir. O zaman henüz küçük bir çocuk olan İason'u saklayan annesi onu ölümden kurtarmıştır. Yıllar sonra İason büyüyüp Pelias'ın karşısına çıkarak tahtı kendisinden isteyince, Pelias Kolkhis'e giderek Altın Post'u getirmesi karşılığında tahtı kendisine bırakacağını söylemiştir. Altın Post'u istemesindeki amaç ise, kimsenin gidip de dönmediği bu mücadelede İason'un ölmesidir. Medea'nın trajedisi işte tam bu noktada, post için gelen ve henüz tanımadığı bir adam olan İason'a aşık olması ile başlar. Çünkü Altın Post'un koruyucusu Kolkhis Kralı Aietes Medea'nın babasıdır. Aietes İason'a, ancak verdiği görevleri başarırsa postu alabileceğini söyler. Medea aşık olduğu adam İason'un yaşaması ve Altın Post karşılığında kral olabilmesi için bütün mistik güçlerini kullanarak ona babasının verdiği her görevde yardımcı olur. İason Aietes'in verdiği bütün görevleri Medea'nın da desteğini alarak başarır. Fakat bu sonucu hiç beklemeyen Aietes Altın Post'u İason'a vermez. Bu noktada yine Medea'nın yardımıyla postu birlikte çalarlar. Medea kaçarken yanında götürdüğü erkek kardeşini babasını oyalaması için parçalayarak denize atar. Böylece babası oğlunun parçalarını tek tek denizden toplarken vakit kaybedecek, iki sevgili de postla beraber rahatlıkla kaçabilecektir. İlk ihanetini babasına karşı gerçekleştiren Medea İason'un Altın Post'u Pelias'a götürmesini sağlar. Sözünden dönen Pelias tahtı vermeyi reddeder. Bunun üzerine Medea aşkı İason'la beraber olabilmek için babasına ihanet etmesi yetmezmiş gibi yine aşkı için Pelias'ın ölümüne neden olan ölümcül plânını yapar. Medea Pelias'ın kızları önünde yaşlı bir koçu parçalayarak kaynar su dolu bir kazana atar. Yaptığı büyü sayesinde koç kazandan genç ve sağlıklı bir şekilde çıkar. Pelias'ın kızları babalarının gençleşeceğine inanarak onu parçalayıp kazana attığıdaysa Medea aynı büyüyü yapmaz ve Pelias gerçekten ölür (Hamilton, 2004: 82-83).

Euripides hikâyeyi, Medea'nın İason'a Altın Post'u alması için yardım etmesi, kendi babasına ihanet

ederek kardeşini öldürmesinin ardından İason ile beraber Yunanistan'a kaçmaları ve Pelias'ı öldürmelerinden çok sonrasında başlatmaktadır. Oyunun henüz başlangıcında Medea ve İason'un evlenip iki çocukları olduğu, İason'un Medea'yı aldattığı ve evlilik plânları olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle Medea'nın geçmişteki eylemleri, onun ihanet karşısındaki tepkilerini ve psikolojik dönüşümünü anlamak için bir zemin sunar. Bu çalışma, Medea'nın mitolojik geçmişini bağlam alarak, İason'un ihanetine karşı geliştirdiği intikam stratejilerinin, ataerkil toplumun kadınlara dayattığı edilgen rolleri nasıl sorguladığını ve kadın öznelliğini yeniden şekillendiren bir direnişi nasıl ortaya koyduğunu incelemeyi amaçlar. Medea'nın diyalogları ve eylemleri, feminist kuramların ışığında, özellikle Beauvoir'ın ötekileştirme, Butler'ın toplumsal cinsiyet performatifliği ve Irigaray'ın kadın dili kavramları üzerinden incelenerek, onun bireysel öç almanın ötesine geçen bir başkaldırı figürü olarak nasıl ortaya çıktığı değerlendirilir. Nitel metin analizi yöntemiyle yürütülen bu çalışma, Medea'nın toplumsal normlara meydan okuyarak özneleşme sürecini ve bu sürecin ahlâki çöküşle ilişkisini tartışır. Bu bağlamda, Medea'nın hikâyesi, yalnızca kişisel bir trajedi değil, ataerkil düzenin sınırlarını zorlayan evrensel bir mücadele olarak okunur.

Euripides'in Medea'sı

Euripides, oyunlarının başkahramanlarını, geniş halk kitlelerinin kolaylıkla özdeşleşebileceği ölçüde insani duygulara sahip, bireye özgü ikilemler ve kaygılar yaşayan karakterler arasından seçmektedir. Karakterlerin olaylar sonucu değişen ruh halleri ve aldıkları tutumları ön plânda tutmaktadır. Bu yönüyle döneminin yazarlarından ayrılmaktadır. Çünkü kendi çağdaşları tragedyalar yoluyla insanın nasıl olması, nasıl davranması gerektiğini öğretme amacı güderken o bu yolu tercih etmemiştir. Bir diğer önemli farklılık ise, konu olarak efsane ve mitlerden yararlanmasına rağmen tanrısal ve dini detayları aza indirgeyerek insani özellikleri fazla olan karakterlere ağırlık vermesidir (Akgül, 2014: 7). Medea, bu yaklaşımın en çarpıcı örneğidir; Euripides, onu mitolojik bir figürden ziyade, ataerkil toplumda ötekileştirilen bir kadının psikolojik ve toplumsal direnişini temsil eden bir karaktere dönüştürür.

Klasik Atinalı oyun yazarlarının belki de en radikal olan Euripides, kesinlikle yeni mitler yaratmış ya da eskilerini öylesine köklü biçimde değiştirmiştir ki, bu bazılarına bir rezalet gibi görünmüş olmalıdır (Morales, 2007: 23).

Euripides'in Medea'sı, batı edebiyatında "psikolojik tragedy"nın ilk örneği olarak kabul edilmektedir. Bu eser, yalnızca mitolojik bir öyküyü sahnelemekle kalmaz, aynı zamanda karakterlerin iç dünyalarını, duygusal çalkantılarını ve psikolojik çatışmalarını derinlemesine işleyerek insan doğasının karmaşıklığını ortaya koyar. Euripides, Medea'nın içsel mücadelesini ve toplumsal baskılar karşısındaki çaresizliğini o kadar gerçekçi bir şekilde anlatır ki, bu durum eseri sıradan bir mitolojik anlatının ötesine taşır ve onu psikolojik derinliği olan bir tragedy haline getirir. Medea'nın trajedisi, tanrıların gazabından ziyade, insan ilişkilerindeki ihanet, güç mücadeleleri ve toplumsal adaletsizlikler gibi gerçekçi temalar üzerine inşa edilmiştir (Mills, 1980: 289). Oyunun bir diğer önemli özelliği de kendisinden önce yazılan eserlerden farklı olarak, erkek yerine kadın karakteri tragedyanın ana merkezine yerleştirmiş olmasıdır. Kadın neredeyse ilk kez, önceden üstünde durulmamış karakteristik özellikleri, toplumdaki yeri, duygu ve davranışlarıyla esere işlenmiştir (Erim, 1967: 9).

Özellikle Euripides'in oyunları daha fazla sayıda önemli kadın rolü içerir. Daha sık olarak aile içi ve kişisel temaları işler. Aralarında doğa ve kültürün kışkırtıcı analizi ve toplumsal cinsiyetle ilgili olanlar da dahil olmak üzere kabul edilmiş normların sorgulanmasının da bulunduğu çağdaş entelektüel eğilimler ile yaygın bir ilişki gösterir. Dolayısıyla "mit ve sosyal gerçekliğin" bir karışımıdır (Mitchell-Boyask, 2007: 12).

Euripides, Altın Post mitosundan esinlenerek oyunlaştırdığı Medea tragedyasında, hikâyeyi Korinthos şehrinde, Medea'nın eşi İason tarafından terk edilmesinin ardından başlatır. Euripides, mitolojik kaynaklardan aldığı bu hikâyeyi yeniden yorumlayarak önemli değişiklikler yapmış ve eseri kendi bakış açısıyla zenginleştirmiştir. Bu değişiklikler arasında en dikkat çekici olanı, Medea'nın çocuklarını öldürmeye karar verdiği sahneler ve bu trajik olayın etrafında şekillenen monologlardır (Senell, 1960: 124). Bu eklemeler, Medea'yı yalnızca mitolojik bir figür olmaktan çıkararak, ataerkil toplumda ötekileştirilen bir kadının psikolojik çöküşünü ve direnişini temsil eden evrensel bir karaktere dönüştürür. Beauvoir'ın "İkinci Cins" eserinde belirttiği gibi, kadın, ataerkil toplumda "öteki" olarak konumlandırılır ve özne olmaktan uzaklaştırılır (2010: 16-20). Medea, bu ötekileştirmeye karşı çıkarak, kendi adaletini inşa eden bir özne haline gelir.

Euripides, Argonaut Gemicileri efsanesinde uzun bir deniz yolculuğunun anlatıldığı Altın Post mitosunu bir erkek kahraman üzerinden kurgulamak yerine, Medea'nın hikâyesine odaklanarak kadın karakterin ötekileştirilmesine dikkat çekmiştir. Medea'yı pasif bir figür olmaktan çıkararak yaşamın öznesi hâline getirmiş ve onu evrensel bir karakter olarak ele almıştır. Euripides, Altın Post mitosunda yaptığı değişikliklerle, toplumda değersizleştirilen kadının konumunu ön plâna çıkarırken, o dönemde tabu sayılan kadın-erkek ilişkilerini de ele alarak Atina geleneğinde alışılmadık bir yaklaşım benimsemiştir. O güne dek toplumsal ilginin merkezinde yer alan erkek figürünün aksine, arka plânda bırakılan kadını ve onun içgüdüsel gücünü vurgulamıştır. Tragedya karakterlerini yalnızca erdemleri, iyilikleri ve kahramanlıklarıyla yaratmak yerine, içlerinde barındırdıkları zıtlıklarla, yani hem iyi hem de kötü yönleriyle, en kötü karakterde bile bir iyilik kırıntısı bulunabileceği düşüncesiyle son derece gerçekçi bir biçimde işlemiştir.

Medea'yı oyun haline getirirken yabancı olduğu topraklara gelen, büyük güçlere sahip büyücü bir kadın olarak değil, kocası tarafından ihanete uğramış, aşağılanmış, dışlanarak sürgün cezasına gönderilmiş, istenmeyen kadın olarak yaratmıştır. Yaşadıkları sonucu kendi çocuklarını öldürecek kadar ileri gidebilen trajik bir kadın karakterdir yazılan. Erim bu konu hakkında şöyle söylemektedir:

İason ile aralarının açılmasına sebep çocuklarını ölümsüz yapma teşebbüsü değil, İason'un onu terk etmesi ve kralın kızıyla evlenmesidir. Bunun üzerine deliye dönen Medea intikam hırsıyla çocuklarını öldürür. Euripides'in efsanede yaptığı birçok değişikliğin en önemlisi Medea'ya çocuklarını öldürtmesidir. Trajedinin merkezi, can noktası da işte budur. (1967: 17)

Euripides'in tragedyaı şekillendirirken yaptığı eklemeler, oyunu yalnızca mitolojik bir anlatı olmaktan çıkarıp, insan psikolojisinin derinliklerine inen bir esere dönüştürmüştür. Butler'ın toplumsal cinsiyet performatifliği teorisi, Medea'nın "kadınlık" performansını bozduğunu ortaya koyar. Butler'a göre, toplumsal cinsiyet, kültürel normların tekrarıyla inşa edilen bir performanstır (2006: 34). Medea, itaatkâr eş rolünü reddederek bu performansı altüst eder, "kendi adaletini inşa eden kadın" haline gelir.

Euripides'in tragedyaı kattığı yenilikçi eklemeler, Medea'yı mitolojik bir figür olmaktan çıkararak, insan psikolojisinin karmaşık katmanlarını ve toplumsal normlara karşı isyanını ortaya koyan bir esere dönüştürmüştür. Medea'nın İason'un ihanetine verdiği yanıt, yalnızca kişisel bir öfke değil, ataerkil düzenin kadınlara dayattığı kısıtlamalara karşı bilinçli bir başkaldırıdır. Butler'a göre, toplumsal cinsiyet, kültürel normların tekrarıyla inşa edilen bir performanstır (2006: 34). Butler'ın toplumsal cinsiyet performatifliği teorisi, Medea'nın geleneksel "kadınlık" rollerini stratejik bir şekilde manipüle ettiğini gösterir. Örneğin, Medea, İason'u kandırmak için sahte bir itaatkârlık sergileyerek, toplumun beklediği uysal eş imajını bir silah olarak kullanır. Bu, onun, kültürel normların dayattığı performansı bozarak kendi iradesini inşa eden bir özne haline geldiğini ortaya koyar. Medea'nın bu direnişi,

çocuklarını öldürme gibi radikal eylemleriyle, ataerkil toplumun ahlâki ve toplumsal sınırlarını sorgulayan bir meydan okumaya dönüşür. Böylece Medea, bireysel adalet arayışıyla, kadın kimliğinin yeniden tanımlanmasını simgeleyen bir figür olarak öne çıkar.

Medea ve Kadın Öznesi

Euripides'in Medea tragedyası, MÖ 431 yılında yazıldığında, Antik Yunan toplumunun katı toplumsal normlarını, özellikle erkek egemen düzenin kadınlar üzerindeki baskısını sorgulayan bir eser olarak öne çıkar. Medea, dönemin Yunan kadınından beklenen itaatkâr, pasif ve velayet altında bir figür olmaktan çok uzak bir karakterdir. Tutkusu, gururu, cesur söylemleri ve aşırıya kaçmaktan çekinmeyen tavırlarıyla, o dönemde kadınlara biçilen rollere meydan okur. Bu özellikler, Medea'yı yalnızca bireysel bir trajedi kahramanı olmaktan çıkarıp, toplumsal cinsiyet dinamiklerini eleştiren evrensel bir sembol haline getirir. O dönem Antik Yunan'da kadınlar, Freidell'in belirttiği üzere, hayatları boyunca bir erkeğin, babanın, erkek kardeşin, kocanın ya da yetişkin oğlun velayeti altında yaşar ve toplumsal rollerinde oldukça sınırlı bir alana sıkışmışlardı. Kadınlar, genellikle bir drahoma ile evliliğe maddi katkı sağlar ve asıl görevleri çocuk doğurmak olarak görülürdü. Toplum içinde yalnızca rahibe ya da şenlik alaylarında figüran gibi sembolik roller üstlenebilmiş, bunun dışında kamusal alanda neredeyse görünmez kalmışlardır. (2004: 184)

Medea'nın bu normlara karşı duruşu, onun hem çağdaşları hem de modern eleştirmenler tarafından feminist bir karakter olarak değerlendirilmesine yol açmıştır. Karakterin tragedyadaki söylemleri, kadınların evlilik kurumu içindeki çaresizliğini ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini çarpıcı bir şekilde gözler önüne serer. Medea, özellikle evlilik ve kadınların toplumsal konumu üzerine yaptığı konuşmalarda, dönemin erkek egemen düzenine karşı güçlü bir eleştiri sunar. Bu bağlamda, Medea'nın aşağıdaki sözleri, hem onun bireysel acısını hem de kadınların genel deneyimlerini yansıtan bir manifesto niteliğindedir:

MEDEA: ...Yaşayan ve düşünebilen bütün varlıklar içinde En acınacak halde olanı biz kadınlarız...
...Aldığımız adam iyi mi, kötü mü, tamamen şansa kalır. Boşanmak kadının kusuru gibi görünür,
hayır diyemez hiç kocasına... Oysa erkek, eşyle birlikte yaşamaktan sıkıldı mı (bir arkadaşının ya da
bir yaşatının yanına giderek) evden dışarı çıkıp ruhunu dinlendirebilir. (Euripides, 2014: 10)

Bu alıntı, Medea'nın kadınların evlilikteki güçsüz konumunu ve erkeklerin toplumsal ayrıcalıklarını keskin bir şekilde ortaya koyduğunu gösterir. Onun sözleri, yalnızca kişisel bir isyanı değil, aynı zamanda dönemin toplumsal yapısına yönelik derin bir eleştiriye yansır. Medea'nın bu söylemleri, eserin yazıldığı günden bugüne feminist bir eser olarak okunmasının temel dayanaklarından birini oluşturur.

Bu noktada Feminizm kavramına bakılacak olursa, kökeni Latince'deki "femina" sözcüğüne dayansa da, yalnızca kadınlarla ilgili meseleleri değil, tarihsel olarak ezilmiş ve bastırılmış tüm toplumsal cinsiyetlerin hak mücadelesini kapsayan bir düşünce sistemidir. Bununla birlikte, kadınlar tarih boyunca ataerkil yapılar içinde sistematik olarak ötekileştirildikleri ve baskıya maruz kaldıkları için, feminizm özellikle kadınların toplumsal ve bireysel var oluş çabalarıyla özdeşleşmiştir. Toplumların organize şekilde bir arada yaşamaya başladığı dönemlerden bu yana, cinsiyet, ten rengi ve etnik kimlik hem ayrımcılık hem de hiyerarşi aracı olarak kullanılmıştır. Bu eşitsizlikleri hem kadın hem de siyah bir birey olarak doğrudan deneyimleyen düşünürlerden biri olan Hooks, feminizmi yalnızca kadınlar için değil, tüm cinsiyet temelli ayrımcılıklara karşı mücadele eden, eşitlik odaklı bir hareket olarak tanımlar (Hooks, 2002: 27).

Feminist kuramın öncü düşünürlerinden De Beauvoir, "İkinci Cins" (Le Deuxième Sexe) adlı eserinde

kadınların tarih boyunca “özne” olarak değil, “öteki” olarak konumlandırıldığını ileri sürer. Ona göre kadın, kendiliğinden tanımlanan bir varlık değildir; erkeğin karşıtı, tamamlayıcısı ya da arka plânı olarak tanımlanır. Bu düşüncesini şu sözlerle ifade eder: “Kadın doğulmaz, kadın olunur.” (2010: 16-20) Bu ifade kadın kimliğinin biyolojik değil, toplumsal olarak inşa edildiğini ve ataerkil kültür tarafından şekillendirildiğini vurgulamaktadır. Kadın doğuştan gelen bir kimlik değil, erkek egemen bir yapıda biçimlendirilen bir roldür denilebilir. Erkek kendisini özne olarak konumlandırırken, kadın bu sistem içinde edilgen ve bağımlı bir konuma itilmiştir.

“...Yaşayan ve düşünebilen bütün varlıklar içinde / En acınacak halde olanı biz kadınlarız... Oysa erkek eşyle birlikte yaşamaktan sıkıldı mı...” (Euripides, 2014: 10)

Sözleri ile Medea kadının içinde bulunduğu hiyerarşik ve adaletsiz toplumsal düzenin sert bir eleştirisini dile getirmektedir. Toplumda “özne” değil “nesne” konumunda olduğunun altını çizmektedir. Evlilikte, boşanma kararında ya da sosyal yaşamda kadın, kendi iradesiyle değil, erkeğin tercihleri doğrultusunda, kendisine verilen kısıtlı alanda hareket etmek zorundadır. Bu bağlamda Medea’nın sözleri, Beauvoir’ın kadın kimliğinin toplumsal olarak “oluşturulmuş-olunan” bir kimlik olduğu düşüncesi ile örtüşmektedir. Medea, kendisine dayatılan edilgen kadın rolünü reddederek, kendi adaletini arayan ve eyleme geçen bir özne konumuna yükselir.

Toplumsal cinsiyet üzerine çığır açan bir perspektif sunan Judith Butler, “Cinsiyet Belası” (Gender Trouble) adlı eserinde toplumsal cinsiyetin sabit, doğal ya da değişmez bir öz değil, kültürel olarak biçimlenen ve toplumsal normların tekrarı yoluyla sürekli yeniden üretilen bir “performans” olduğunu öne sürer. Ona göre “kadınlık” ya da “erkeklik” gibi kimlikler, biyolojik bir determinizme değil; toplumsal beklentilere, kültürel kodlara ve tarihsel süreçlere dayanan öğrenilmiş ve dayatılmış roller bütünüdür. Bu düşüncüyü şu sözleriyle açıklar: “Toplumsal cinsiyet, beden üzerine zorla yazılmış kültürel bir kurgudur.” (2006: 34). Butler’ın bu bakış açısı, Medea’nın toplumsal cinsiyet performansını bozduğunu gösterir. Medea, dönemin kadınlık normlarını reddederek ve beklenmedik derecede güçlü bir özne olarak hareket ederek, bu kurgusal rolleri sorgular ve altüst eder. Butler’ın toplumsal cinsiyet performansına dair teorisi, Medea’nın söylemlerinde güçlü bir yankı bulur. Medea, ataerkil düzenin kadınlara dayattığı edilgen rolleri sorgulayan ve bu rolleri reddeden bir karakter olarak, toplumsal cinsiyetin kurgusal doğasını ifşa eder. Özellikle evlilik kurumu içindeki eşitsizlikleri ele aldığı şu sözleri, kadınların toplumsal normlar tarafından nasıl kısıtlandığını çarpıcı bir şekilde ortaya koyar:

“Aldığımız adam iyi mi, kötü mü, tamamen şansa kalır. Boşanmak kadının kusuru gibi görünür, hayır diyemez hiç kocasına...” (Euripides, 2014: 10)

Butler’ın teorisinden yola çıkıldığında Medea, ataerkil toplumun öngördüğü toplumsal cinsiyet performansını bozan, bu performansın tekrarını reddeden ve dolayısıyla mevcut düzenin meşruiyetini sarsan bir karakterdir. Onun başkaldırısı yalnızca bireysel bir çıkış değil, aynı zamanda kültürel normların değişkenliğini de gösteren bir eylem şeklidir.

Medea’nın toplumsal cinsiyet normlarını sarsan söylemleri, yalnızca performans düzeyinde değil, aynı zamanda dil ve ifade düzeyinde de ataerkil düzene meydan okur. Bu bağlamda, feminist düşünür Luce Irigaray’ın dilin eril yapısına dair eleştirileri, Medea’nın direnişini anlamak için önemli bir çerçeve sunar. Irigaray, Batı kültürünün söylemsel yapısının eril özneye göre kurulduğunu ve kadının bu söylem içinde “konuşamayan” bir figür olarak bırakıldığını savunur. Ona göre kadınlar, erkek aklının biçimlendirdiği bir dilin sınırları içinde düşünmeye ve konuşmaya zorlanır (1985: 134). Medea’nın kadınlardan oluşan bir koronun karşısında eril söylemin sınırlarını ihlal ederek yalnızca acısını değil,

sisteme yönelttiği eleştirileri de dile getirmesi, Irigaray'ın belirttiği kadın dilinin bastırılmasına karşı bir tür direniş olarak değerlendirilebilir. Oyunda, sessizlikle, utançla ilişkilendirilen geleneksel kadın figürü yerine, korkusuzca konuşan, sorgulayan ve karşı çıkan bir kadın sesi yükselmektedir.

İntikam ve Adalet

Euripides oyunda intikam ve adalet temalarının altını belirgin bir biçimde çizmiştir. Medea uğradığı ihanette adı geçen herkesten intikamını alabilmek için her şeyini feda etmeye hazırdır. Hatta çocuklarını bile. O yalnızca çocuklarını kendi yazgısına kurban etmekle kalmamış, onurunu ve özgürlüğünü reddetmiştir. İason ile kaçabilmek için önce kardeşini öldürmüş sonra yine aynı adam için hiç tanımadığı prenses ile babasını, en sonunda da kendi kocasından olan iki oğlunu öldürmüştür. Elinde kalansa işlediği suçlar ve vicdan azabı olmuştur. Oyunda ön plânda yer alan, kadının toplumdaki rolü ve pozisyonudur. Geçmişten bugüne baskı ve zorbalık kadınları bunaltmıştır. Euripides Medea'nın karşı karşıya kaldığı ihaneti, haksızlığı, baskıyı sergileyerek toplumu ve toplumu oluşturan insanların ahlâk çöküntüsünü sergilemiştir. Bunun yanı sıra da oyunu, Medea'nın işlediği cinayetler sonrası hiç ceza görmeden çekip gitmesi ile bitirerek analık sevgisi, toplumsal adalet gibi temel değerlerin varlığını sorgulatarak bitirmiştir (Şener, 1991: 44). Medea'nın bu eylemleri, Beauvoir'ın ötekileştirme kavramına paralel olarak, ataerkil toplumun onu "barbar" ve "yabancı" olarak damgalamasına bir yanıt olarak okunabilir. Medea, bu damgalamaya karşı kendi adaletini inşa ederek özne konumuna yükselmiştir.

Bir kral kızı olan Medea'ya ihanet ederek başka bir kral kızı ile evlenmek isteyen İason gerçek bir kahraman mıdır peki? Onu kahraman yapan bütün görevleri Medea olmasa gerçekleştirebilecek cesaret ve gücü var mıdır? Bir kahraman olması için bütün gücüyle yardım eden hatta kendi kardeşini öldürmekten bile geri durmayan Medea ülkesini ve kral babasını terk ederek başka bir ülkede öteki, yabancı olarak yaşamayı göze almıştır. Karşılığındaysa bütün duyguları yok sayılarak terk edilmiş ve sürgüne zorlanmıştır. Aşkına kavuşabilmek için elini kana bulamış fakat bu kez de gözü kara bir aşkla evlendiği kocasının ihanetinden dolayı cinayet işlemiştir. Üstelik bütün hayatı boyunca lânetlenmeyi göze alarak kendi çocuklarını öldürmüş ve kocasının soyunu ortadan kaldırmıştır. Medea içinde yaşadığı bu duyguların çarpışması sonucu ortaya çıkan bir dramdır (Erim, 197: 17).

İason için her şeyini feda eden Medea'nın büyük bir yenilgiye uğraması, ona dayanılmaz bir acı vermektedir. Ne yolla öç alacağını saptar. İason'u çocuksuz kılacaktır. Ataerkil değerlere göre oğlu olmayan erkek, tam anlamıyla erkek değildir, erkek evlatsız ölmekse soy zincirinin koparılması demektir (Reed, 1983: 231-232).

Reed'in bu yaklaşımından yola çıkarak Butler'ın "performatiflik" teorisi, Medea'nın İason'un ataerkil "erkeklik" statüsünü çöktürmek için çocuklarını öldürmesini, toplumsal cinsiyet rollerini stratejik bir şekilde hedef alan bir eylem olarak açıklamaktadır.

Medea Yunanlı değildir. Asyatik bir barbardır. Onun kökeni büyücüler ülkesi Teselya ve Karadeniz'deki Kolkhis'tir. Babasına ihanet edip erkek kardeşini öldürdüğü için kendi memleketinden kovulmuştur (Latacz, 2006: 266). Artık o gittiği her yerde bir yabancı olacaktır. Yani bir öteki, onlardan olmayan. Sürgün olarak geldiği ülkede yurttaş kabul edilemez. Yurttaş olmaması ise yaşadığı topluma dahil edilmesinin, hak ve sorumluluklara sahip olmasının önüne geçer. Üstelik o dönem Antik Yunan'da kendi topraklarında doğup büyüyen kadınlar bile yurttaş olarak kabul edilemezken, Medea hem bir yabancı hem de bir kadındır (Oğuz, 2007: 24). Antik Yunan toplumunda öteki kabul edilen bir yabancı ile kurulan ilişkinin nasıl olduğunu anlamak açısından, oyunda İason'un Medea'ya söylediği aşağılayıcı sözler önemlidir:

İASON: İlk olarak, barbar bir ülkede değil, Yunan topraklarında yaşıyorsun. Adaletin ne olduğunu öğrendin ve hayatını kaba güç değil adalet yönlendiriyor. Bilgelikliğini tanıdın bütün Yunanlılar, namın aldı yürüdü. Anılmazdı bile adın bir ucunda yaşasaydın dünyanın. (Euripides, 2014: 20)

İason'a göre Medea şikâyet etmek yerine mutlu olmalıdır. Çünkü Antik Yunan kanunlarına göre yasal evlilik yapamamış olsalar bile Yunanistan'dadır. Eğer İason'un isteklerine, hatta başka bir kadınla evlenmesine bile sesini çıkarmazsa burada çocukları ile beraber rahat bir hayat sürebilir (Palmer, 1957: 52). Bu sözler, Beauvoir'ın ötekileştirme kavramını destekler; Medea, "barbar" kimliğiyle ataerkil toplumda nesneleştirilir ve özne olmaktan uzaklaştırılır. Ancak Medea, bu aşağılamaya karşı stratejik intikam planlarıyla yanıt vererek kendi öznelliğini yeniden inşa etmiştir.

Medea aldatılmışlığı ve yalnızlığı içinde ölmek isterken aynı zamanda yaşadıklarına tanıklık eden Themis'e seslenerek adaletin yerini bulmasını dilemektedir. O evli bir kadındır ve sahip olması gereken haklar olmalıdır. Yaşadığı bu ülkenin yasaları, gelenek görenekleri olması gerekir. Bütün haykırışına rağmen, toplum yasaları tarafından eril adalet anlayışı altında kaderine razı olması beklenmektedir. Bundan dolayıdır ki, kadın olarak kendi adaletini sağlaması dışında yolu kalmamıştır (Şahinoğlu, 2003: 55).

Ahlâki Çöküş ve Aldatan Medea

Medea'nın tragedyası, Antik Yunan toplumunun kadınlara dayattığı katı normları ve bu normlara karşı çıkışın trajik sonuçlarını gözler önüne serer. Medea'nın yazıldığı dönemde, Antik Yunan toplumunda kadınlardan itaatkâr olmaları, erkek otoritesine saygı göstermeleri ve toplumsal normlara uyum sağlayarak kaderlerine boyun eğmeleri beklenmekteydi. Kadınlar, siyasi ve kamusal alanda vatandaş statüsüne sahip değildi; dolayısıyla oy kullanamaz, kamu işlerine katılamaz veya toplumsal karar verme süreçlerinde yer alamazlardı. Toplumdaki rolleri, ev işleri ve çocuk bakımıyla sınırlıydı. Ayrıca, kamusal alana çıkmak ya da sosyal faaliyetlerde bulunmak için kocalarından veya erkek akrabalarından izin almaları gerekiyordu. Bu durum, kadınların bireysel özgürlüklerinin ciddi şekilde kısıtlandığı ve erkek egemen toplumsal yapı içinde ikincil konuma itildiği sistemin doğal sonucuydu (Mulgan, 1994: 180, 196, 197). Euripides, Medea'nın öyküsüyle, bu normların kadınlar üzerindeki baskısını ve bireysel özgürlük arayışının toplumsal düzenle çatışmasını dramatize eder. Medea'nın eylemleri, doğru ile yanlış, bireysel adalet ile toplumsal düzen arasındaki gerilimi merkeze alarak, seyirciyi bu normların ahlaki meşruiyetini sorgulamaya davet eder.

Medea'nın trajedisi, yalnızca bir aşk ve ihanet öyküsü değil, aynı zamanda ataerkil düzenin çelişkilerine karşı bir isyandır. Medea, İason'a olan tutkusunda hem bireysel bir özne hem de toplumsal normların kurbanı olarak konumlanır. İason'u Eros'un oklarıyla sevmeye başladığı andan itibaren ona hayatını adanmış, namus kavramını toplumun değerlerine ters düşmeyecek şekilde temsil etmiştir. Ancak, İason ile evlenebilmek için babasına ihanet etmiş ve öz kardeşini öldürmüştür. Bu eylemler, Medea'nın aşk uğruna her türlü fedakârlığı göze aldığını gösterir; ancak aynı zamanda, onun toplumun ahlaki sınırlarını zorlayan bir figür olarak algılanmasına yol açar. İason'un prenses Glauke ile evlenme kararı ve Korinthos Kralı Kreon'un Medea'yı sürgün etmesi, Medea'yı hem kişisel hem de toplumsal bir adaletsizlikle karşı karşıya bırakır. Medea, evli bir adamı eş olarak seçen prensesin ve bu evliliği sorgulamadan kabul eden toplumun çürümüş ahlak anlayışına karşı durur; intikamı, bu adaletsizliğe karşı bir başkaldırı olarak şekillenir.

Medea'nın çocuklarını öldürme kararı, tragedyadaki en tartışmalı eylemidir ve farklı yorumlara kapı aralar. Bu eylem, Medea'nın yalnızca bireysel öfkesini değil, aynı zamanda ataerkil düzenin ona dayattığı

çaresizliği ve bu düzene karşı çıkışını da yansıtır. Hall’a göre, Medea çocuklarını öldürerek onları halkın olası intikamından korumayı amaçlamış, daha kötü bir sonla karşılaşmalarını engellemek için bu acımasız kararı almıştır (1999: 56). Rickert ise, İason’un ihanetinden sonra Medea ile yaptığı konuşmalarda, çocuklarının Korint’te İason’un evini ve itibarını sürdürmek için gerekli olduğunu belirttiğini vurgular. İason’un Medea’dan olan çocukları, yeni evliliğinden olacak erkek kardeşleriyle birlikte Korint’in önde gelen adamları olacaktı. Medea, çocuklarını öldürerek İason’u hak etmediğine inandığı bir soydan mahrum bırakmayı hedeflemiştir (1987: 105). İason’un şu sözleri, çocuklarının soyunun devamı için ne kadar kritik olduğunu açıkça ortaya koyar:

İASON: Çocuklarımı ailemin şanına uygun yetiştirmek, onlara yeni kardeşler vermek, hiçbirini diğerlerinden ayırmadan kucaklamak, soyumu bir arada tutarak mutlu bir hayat yaşamak istiyordum. Senin başka çocuklara ihtiyacın yok, ama ben yenilerini şimdiden, sahip oldukları yararlı olsunlar diye istiyorum... Bir kadına sahip olmak için yapmadım bu soylu evliliği... Seni ve çocuklarımı kurtarmak, onlara soylu kardeşler vererek geleceklerini güvenceye almak istedim. (Euripides, 2014: 21, 22)

İason’un bu söylemi, Medea’nın intikamının yalnızca kişisel bir öfke değil, aynı zamanda İason’un ataerkil düzen içindeki ayrıcalıklı konumuna ve bu düzeni sürdürme arzusunun karşı bir meydan okuma olduğunu gösterir.

Bu bağlamda, feminist kuram, Medea’nın eylemlerini ataerkil söylemin sınırlarını zorlayan bir direniş olarak okur. Stevens, kadın temsillerinin genellikle ataerkil çevrenin beklenti ve normlarından etkilendiğini belirtir. Özgün bir kadın sesi yaratmak, eril etkiden kurtulmayı neredeyse imkânsız kılar. Bu durum, kadının eril söylemin değişmez niteliğiyle dizginlenmeden ya da tamamen engellenmeden nasıl tarih yaratabileceği ve geleceğe bırakabileceği ikilemini ortaya çıkarır (1999: 201). Medea’nın korkusuzca konuşan ve eyleme geçen bir figür olarak ortaya çıkışı, bu ikileme bir yanıt olarak görülebilir; o, eril söylemin sessizliğe mahkûm ettiği kadın sesini yükselterek tarihsel bir iz bırakır.

Cixous’nun perspektifi, Medea’nın bu direnişini daha da derinleştirir. Cixous, kadınların eril dilin sahte imgeleri tarafından ezildiğini ve seslerini çıkaramadıklarını savunur. Kadınlar korkutulmuş, ötekileştirilmiş, canavar olmakla suçlanmış, hasta kabul edilmiş ve yok sayılmışlardır. Cixous, kadın cinsiyetine yapılan zulmün, onların gücünün farkında olunduğundan ve bu güçle baş etme kaygısından kaynaklandığını iddia eder: “Kadının en utanç verici hastalığı, ölüme direnmesi ve hakkını arayarak sorun çıkarmasıdır” (1976: 885). Medea, Cixous’nun bu görüşünü adeta somutlaştırır; o, ataerkil düzenin “canavar” olarak damgaladığı bir kadın olarak, sessizliği reddeder ve hakkını aramak için en aşırı eylemlere başvurur.

Bu bireysel ve toplumsal direniş, tarihsel ve mitolojik anlatıların insan odaklı okumasını da güçlendirir. Güngör Dilmen, bir söyleşisinde tarihsel ve mitolojik anlatılar içerisinde “insanı” merkeze aldığını ifade etmiştir. Öncelikli olarak bireyi, içinde bulunduğu toplumu, kriz dönemlerinde sergilediği tepkileri ve karar alma süreçlerinde ortaya çıkan ruh hâlini anlamının gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, tarihsel ve mitolojik temalı dramatik eserlerin, kritik karar anlarında bireylerin iç dünyasına nüfuz etme çabasını önemli kıldığını belirtmektedir. Ayrıca, bu tür oyunların yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de karar alma ve eyleme geçme süreçlerini anlamaya katkı sağladığını ifade etmektedir (Yaycıoğlu, 2005: 132). Medea’nın trajedisi, Dilmen’in bu yaklaşımını yansıtır; onun eylemleri, bireysel bir kriz anında ortaya çıkan ruh halini ve ataerkil toplumun dayattığı normlara karşı toplumsal bir eleştiriyi bir araya getirir.

Euripides’in Medea adlı tragedyası, aldatma olgusunun merkezinde yer aldığı bir anlatı olarak öne

çıkılmaktadır. Aldatılarak terk edilen Medea, intikamını gerçekleştirmek amacıyla zekâsını ve manipülasyon yeteneğini kullanarak yalnızca eşi İason'u değil, aynı zamanda Kral Kreon ve Prenses Glauke'yi de aldatmak suretiyle amacına ulaşmaktadır. Medea, ataerkil toplum düzenine karşı bir başkaldırı sergileyerek adalet arayışı içerisinde eylemlerini gerçekleştirmektedir. Onun aldatma stratejileri incelendiğinde, düşmanlarının zayıf yönlerinden faydalanarak onları manipüle ettiği ve stratejik hamlelerle ilerlediği görülmektedir. Özellikle Kreon ile gerçekleştirdiği diyaloga bakıldığında bu manipülatif yaklaşımın belirgin bir şekilde ortaya çıktığı söylenebilir. Bu bağlamda, Medea'nın intikam stratejileri, toplumsal cinsiyet beklentilerini kurnazca bir araç olarak kullanarak, ataerkil normlara meydan okuduğunu ve bu normların dayattığı "itaatkâr kadın" imajını kendi amaçları doğrultusunda tersine çevirdiğini gösterir. Medea, bu stratejik manipülasyonla, İason'un kibirli doğasını ve Kreon'un duygusal zaafını hedef alarak, toplumsal düzenin sınırlarını zorlar.

KREON: Kocasına öfkelenen asık suratlı Medea, sana sesleniyorum: Yanına çocuklarını da alarak, zaman yitirmeden bu ülkeden gitmeni emrediyorum... Gizlememe gerek yok, giderilemeyecek bir zarar vermenden korkuyorum kızma...

MEDEA: Boşuna endişelenme, krallara zarar verecek kadar gücüm yok benim... Benim derdim kocamla... İzin ver sadece bir gün daha kalmama, gidişimiz için gereken hazırlıkları yapayım... (Euripides, 2014: 11, 12, 14)

Medea, intikamını gerçekleştirebilmek için Korinthos'ta kalmaya ihtiyaç duyar ve bu süreyi kazanmak amacıyla stratejik bir tutum benimser. Kral Kreon'un duygusal zaafını kullanarak ona yalvarır ve bir gün daha kalma izni alır. Bu süre zarfında, Prenses Glauke'nin ölümüne yol açacak ölümcül hediyeleri hazırlar. Kreon, Medea'nın kızına zarar vereceğinden endişe duymasına rağmen, ona bir gün daha kalma izni vererek büyük bir hata yapar. Bu karar, Medea'nın plânlarını uygulaması için gerekli zamanı sağlar ve hem kendisinin hem de kızının trajik sonunu hazırlar. Medea, aynı zamanda İason'a karşı da itaatkâr bir tutum sergileyerek onu manipüle eder. İason'un Prenses Glauke ile evlenerek siyasi ve toplumsal statüsünü güçlendirme plânlarına önce öfkeyle karşı çıkar fakat bu tutumunun bir sonuç vermeyeceğini fark eder. Bunun üzerine, İason'un fırsatçı ve kibirli doğasını göz önünde bulundurarak stratejik bir tavır değişikliğine gider. Ona dostane bir yaklaşım sergileyerek barış yapmak istediği izlenimini yaratır ve çocuklarını Glauke'ye zehirli hediyeler sunmaları için gönderir. Bu hamle, Medea'nın yalnızca fiziksel değil, psikolojik ve manipülatif unsurları da etkin bir şekilde kullandığını gösterir. İason ise Medea'nın samimiyetine inanarak onun plânının bir parçası haline gelir ve bu durum, trajedinin kaçınılmaz sonunu hızlandırır. Özellikle İason ile gerçekleştirdiği diyalog incelendiğinde, bu stratejik tutum değişikliğinin belirgin bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir.

MEDEA: Sana söylediklerim için özür dilerim İason... Öfkemi gemlemeliyim... Aptalca davrandığımı ve boşuna sinirlendiğimi anladım. Şimdi seni onaylıyor, bu yeni akrabalığı kurarken bilgece davrandığımı kabul ediyorum...

İASON: Biraz zaman gerekti, ama sonunda yüreğin yumuşadı, neyin doğru olduğunu anlayarak olgun bir kadın gibi davrandın...

MEDEA: Buradan hemen ayrılmaya hazırım, ama çocuklar ülkede kalsın... Dünyanın en güzel armağanlarını sunmak üzere çocuklarımı ona göndereceğim... Haydi çocuklar, koşun görkemli saraya, gidin. Armağanları sunarken diz çökün, yalvarın kalmanız için izin verilmesine, ama dikkat edin kendi elleriyle alsın ona verdiklerinizi... (Euripides, 2014: 34, 35, 36, 37)

Bu diyalog, Butler'ın performatiflik teorisiyle analiz edildiğinde, Medea'nın "itaatkâr kadın" rolünü bilinçli bir şekilde performe ederek İason'u manipüle ettiğini gösterir. Medea, toplumsal cinsiyet rollerini stratejik bir araç olarak kullanarak, İason'un kibirli doğasını hedef alır ve onun güvenliğini kazanır. Bu sahnede İason, Medea'nın öfkesinin yatıştığını düşünürken, aslında onun plânladığı ölümlerin gerçekleşme sürecine girdiğinin farkında değildir. Medea'yı küçümseyerek onun zekâsını

hafife almış bu nedenle stratejik hamlelerini öngörememiştir. İason, çocuklarının zehirli hediyeleri Prenses Glauke'ye götürmesine kendi rızasıyla izin vererek Medea'nın plânının bir parçası hâline gelmiştir. Bu bağlamda, daha önce Medea'yı aldatan İason, bu kez yalanlarla aldatılan bir koca durumundadır. Dahası, Kreon ve kızının ölümüne yol açan en temel etken, İason'un Medea'ya inanarak onun yönlendirmelerine uygun hareket etmesi olmuştur.

Medea'nın intikam plânının en önemli noktalarından biri, Glauke'yi aldatmasıdır. Bu doğrultuda, prensese zehirli bir duvak ve taç göndererek onu kandırmayı amaçlamaktadır. Medea, başlangıçta bu evliliğe karşı çıktığı için pişmanlık duyduğunu ve barış yapmak istediğini ifade eden çaresiz bir kadın rolünü benimser. Gönderdiği hediyeleri kabul etmesi için Glauke'yi ikna etmeye çalışır. Glauke, Medea'nın sözlerine ve özellikle hediyelerin çocukları aracılığıyla iletilmiş olmasına güvenerek aldanır. Ancak, Medea'nın zekâsının ve intikam plânının bir parçası olarak, hediyeleri giydiği anda ölümcül bir sürecin içine girer ve kendisini kurtarmaya çalışan babası Kreon ile birlikte acı içinde yaşamını yitirir.

MEDEA: Bu süsleri takıp takıştırdığında, prenses ve ona dokunan herkes korkunç acılar çekerek ölecek, çünkü zehir sürmüş olacağım armağanlara... (Euripides, 2014: 30)

Irigaray'ın "kadın dili" kavramı, Medea'nın bu manipülatif stratejilerini anlamada önemli bir çerçeve sunar. Medea, eril söylemin beklentilerine uygun bir "çaresiz kadın" rolü oynayarak, Glauke ve Kreon'u aldatır, ancak bu rol, onun kendi sesini ve iradesini gizlice ifade ettiği bir direniş biçimidir. Medea, intikamını tamamladıktan sonra tanrıların yardımıyla ejderha arabasına binerek Korinthos'tan kaçır ve böylece eylemleri cezasız kalır. Bu kaçış, adalet ve intikam kavramlarını sorgulatırken, oyunun trajik sonunu daha da vurgular. İason, çocuklarını ve eşini kaybetmenin acısıyla, Medea ise kendi çocuklarını öldürmenin yarattığı psikolojik yıkımla baş başa kalır. Euripides, bu finalle izleyiciyi ahlâki ikilemler üzerine düşündürerek, Medea'nın eylemlerini hem kişisel bir trajedi hem de toplumsal adaletsizliğe karşı bir başkaldırı olarak sunar. Oyun, trajik bir zaferle sona ererken, izleyiciyi derin sorgulamalarla baş başa bırakır. Bu son, Cixous'un "kadının ölüme direnmesi" fikriyle ilişkilendirilebilir; Medea, ataerki düzenin ona dayattığı yok oluşa karşı, kendi adaletini yaratarak hayatta kalır (Cixous, 1976: 885).

Sonuç

Euripides'in Medea tragedyası, bireysel ve toplumsal çatışmaların iç içe geçtiği, insan doğasının sınırlarını sorgulayan güçlü bir eserdir. Medea'nın ihanete uğradıktan sonra geliştirdiği intikam stratejileri, yalnızca kişisel bir öç alma meselesi olarak değil, aynı zamanda ataerki toplum düzenine karşı bir başkaldırı niteliğinde ele alınmalıdır. O, yaşadığı acıyı ve öfkeyi, içinde bulunduğu toplumsal yapıdan bağımsız bir birey olarak değil, bizzat bu yapının parçası olarak deneyimlemektedir. Bu nedenle, Medea'nın eylemleri bireysel intikamın ötesine geçerek, kadın kimliği, toplumsal roller, güç ilişkileri ve ahlâki normlar çerçevesinde geniş bir tartışma alanı yaratmaktadır.

Bu çalışmada, Medea'nın ihanete uğradıktan sonra izlediği intikam stratejileri ve bu süreçteki dönüşümü incelenmiştir. Medea'nın, toplumda bir kadın olarak maruz kaldığı ötekileştirme, onun intikamını kişisel bir hesaplaşmanın ötesine taşıyarak, toplumsal ve ahlâki çürümüşlüğe karşı bir tepkiye dönüşmektedir. İason'un pragmatik evlilik kararı Medea tarafından ihanet olarak değerlendirilirken, onun intikamı da yalnızca İason'a yönelik olmamış, bu ihanete zemin hazırlayan tüm unsurları ve bireyleri içine alarak gerçekleşmiştir.

Medea'nın eylemleri, geleneksel ahlâk anlayışı çerçevesinde sert ve acımasız görülse de adalet arayışı,

dönemin toplumsal yapısına karşı güçlü bir başkaldırı niteliğindedir. Onun hikâyesi yalnızca Antik Yunan tragedyalarının bir parçası değildir, aynı zamanda ihanetin insan ruhunda yarattığı yıkımı, intikamın bireyin kimliğini nasıl değiştirdiğini ve adalet arayışının yıkıcı etkilerini gözler önüne seren bir anlatıdır. Medea'nın, intikamını yalnızca Iason ile sınırlı tutmaması, onu çevreleyen toplumsal düzeni de cezalandırmaya yönelik stratejik hamleler yapması, hikâyeyi kişisel bir trajedinin ötesine götürerek varoluşsal bir mücadeleye dönüştürmüştür. Sonuç olarak, Medea tragedyası, Beauvoir, Butler ve Irigaray'ın feminist kuramları ışığında analiz edildiğinde, yalnızca ihanet ve intikam temalarını değil, aynı zamanda kadın öznesinin ataerkil düzene karşı direnişini ve kendi kimliğini yeniden inşa etme sürecini ortaya koyar. Medea, toplumsal cinsiyet normlarını sorgulayan evrensel bir anlatı olarak, insan doğasının en uç noktalarını sorgulamaya devam etmektedir.

Kaynakça

- Akgül, T. Y. (2014). *Myth and Tragedy as an Ideological Tool*. Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi, 11, 1-16.
- Aydın, Y. (2016). *Reflexionen über Entfremdungerscheinungen in Christa Wolfs Medea*. Frankfurt am Main: Peter Lang Edition.
- Bonnefoy, Y. (2000). *Mitolojiler Sözlüğü, I. Cilt A-K* (çev: Levent Yılmaz). Ankara: Dost Kitabevi.
- Butler, J. (2006). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. (2.ed.) London: Routledge Publishing Group
- Cixous, H. (1976). *The Laugh of the Medusa*. (trans. K. Cohen & P. Cohen). The University of Chicago Press 1(4), 875-893.
- De Beauvoir, S. (2010). *The Second Sex*. (trans. C. Borde – S. Malovany Chevallier.) New York: First Vintage Books Edition.
- Erim M. (1967), *Euripides'te Trajedi Kaynağı Olarak Kadın Ruhu*. İstanbul: İ. Ü. Edebiyat Fakültesi.
- Euripides (2014). *Medea* (çev: Ari Çokona). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Friedell, E. (2004) *Antik Yunan'ın Kültür Tarihi*, (çev. Necati Aça). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Hadas, M. (Ed.). (1982). *Greek Drama*. New York: Bantam.
- Hall, E. (1999). *Medea and British Legislation Before the First World War*. Greece & Rome 46, 42-77.
- Hamilton, E. (2004). *Mitolojya* (çev. Ülkü Tamer). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Hooks, B. (2002). *Feminizm Herkes İçindir Tutkulu Politika*. (çev. B. Kurt) İstanbul: Bgst Yayınları
- Irigaray, L. (1985). *This Sex Which is Not One*. (trans: C.Porter) London: Cornell University Press.
- Latacz, J. (2006) *Antik Yunan Tragedyaları*. (çev: Yılmaz Onay). İstanbul: Mitos Boyut.
- Mills, S. P. (1980). *The Sorrows of Medea*. *Classical Philology*, Vol. 75, No. 4. Chicago: The University of Chicago Press, 289-296.
- Mitchell-Boyask, R. (2007). *Euripides: Alcestis, Medea, Hippolytus*. (trans. Dianne Arnson Svarlien). Indianapolis: Hackett Publishing.
- Morales, H. (2007). *Classical Mythology: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University.
- Mulgan, R. (1994). *Aristotle and the Political Role of Women*, *History of Political Thought*, 15: 2, 179-197.
- Oğuz, A.K. (2007). *Fedakar Eş Fedakar Yurttaş: Yurttaşlık Bilgisi ve Yurttaş Eğitimi 1970-1990*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Palmer, R. B. (1957). *An Apology for Jason: A Study of Euripides' Medea*. The Classical Association of the Middle West and South, Vol. 53, No. 2. 49-55.
- Reed, E. (1983) *Kadının Evrimi II*, (çev. Şemsa Yeğin), İstanbul: Payel Yayınları.
- Rickert, G. (1987). *Akrasia and Euripides' Medea*. Harvard Studies in Classical Philology 91,91-117.
- Snell, B. (1960). *The Discovery of the Mind: The Greek Origins of European Thought*, New York: Harper & Brothers.
- Stevens, C. (1999). *Hélène Cixous: Critical Impressions* “Hélène Cixous and the Need of Portraying: On Portrait du Soleil.” (eds. In R.Barreca, & L. A. Jacobus), Gordon & Breach Publishing Group.
- Şahinoğlu S.-Kuzuca İ.G.-Soydan N.Y. (2003) *Feminist Biyomedikal Etik*. Türkiye Klinikleri Tıp Etiği Hukuku-Tarih Dergisi, (edi. D. Erdemir A, Öncel Ö, Aksoy Ş.) 28 (2) İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- Şener, S. (1991). *Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi*, Eskişehir, Devlet Konservatuvarı Yayınları No: 3, Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Yaycıoğlu, M. (2005). *Güngör Dilmen'le Söyleşi*. Ankara Üni. D.T.C.F. Tiyatro Araştırmaları Dergisi, 20

(2), 129-142.